

INCEPUTURILE ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ROMĂNESC DE IGIENA MUNCII ȘI A BOLILOR PROFESIONALE*

(Text prescurtat)

Al. Raicovicianu, C. I. Bercus

Studiul condițiilor de muncă din industrie, ca și influența lor asupra organismului, inclusiv stabilirea unor măsuri pentru prevenirea și asanarea lor, au preocupat pe medicii din țara noastră, încă de la începutul secolului trecut.

Cel care s-a sesizat însă de lipsa de pregătire a corpului nostru medical în tratarea și redarea accidentaților în cimpul muncii, a fost doctorul C. Poenaru-Căplescu (1874—1948), care a ocupat mai mulți ani funcția de chirurg șef al Serviciului accidentelor de muncă din cadrul Asigurărilor Sociale (1). El este cel dintâi care a întrezărit și a reușit o primă organizare în cadrul învățămîntului nostru medical superior a unui curs predat studenților în medicină, asupra problemelor de igiena muncii și a bolilor profesionale. Cea mai mare parte a activității sale a dedicat-o studierii problemelor de patologie profesională, scotînd în evidență rolul medicinei preventive. În apărarea sănătății celor ce muncesc.

Concluziile studiilor sale i-au servit pentru referate și comunicări prezentate la congrese internaționale pentru accidente în muncă și boli profesionale la Amsterdam, Budapesta, Bruxelles și Frankfurt, precum și la diferite societăți din țară, inclusiv Societatea de chirurgie din București. Totodată, a publicat un mare număr de articole și studii în revistele din țară și străinătate, la care trebuie să adăugăm cele două publicații mai importante de specialitate:

Accidentele muncii, boli profesionale și asigurări sociale (1934), premiată de Academia Română la propunerea prof. Gh. Marinescu și *Cartea patronului, a meseriașului și a funcționarului* (1938).

În lucrările sale, insistă mai ales asupra măsurilor de protecție a muncii, arătînd influența nocivă pe care o exercită asupra omului durata excesivă a zilei de muncă. Totodată atrage atenția asupra exploatării neomenite a muncii adolescenților, subliniind rolul pe care trebuie să-l ocupe educația sanitară în combaterea accidentelor și a bolilor profesionale.

Pentru a fi consecvent cu ideile ce le propaga, dr. C. Poenaru-Căplescu s-a străduit din toate puterile să organizeze un învățămînt în care să trateze problemele privind accidentalele muncii și bolile profesionale.

În primul său memoriu de titluri și lucrări din 1916, arată, vorbind de accidente muncii, că „față de importanța organizării muncii la noi, a asigurărilor muncitorești și avînd în vedere marea lipsă în învățămîntul medical a unui curs special, am făcut cu studenții lecțiuni asupra accidentelor muncii”.

Pentru a demonstra veracitatea acestei mențiuni, trebuie să adăugăm că, prin cererea înaintată Facultății de medicină în 1919, dr. Poenaru-Căplescu solicită decanatului ca o dată cu începerea cursurilor în anul universitar 1919/1920, să poată face în calitate de conferențiar cursul despre accidentele muncii, specificînd că în ședința de la 15 noiembrie 1915, Consiliul profesional al facultății l-a votat conferențiar pentru acest curs, care nu a putut lua ființă — în mod legal pînă astăzi — deși a continuat de atunci să facă lecțiuni studenților asupra accidentelor muncii la cursul său liber de patologie chirurgicală (3).

* Din materialul Simpozionului Național de Istoria Medicinei, Timișoara, 16—17 sept. 1966.

Rezoluția decanului, prof. M. Minovici, pusă pe această cerere precizează: „Consiliul facultății, în ședința de la 22 oct 1919, a hotărît ca petiționarul să facă acest curs liber în calitate de docent”.

Urmare încuviințării date de Consiliul profesoral, *Poenaru-Căplescu* revine cu o nouă cerere, prin care anunță că va începe cursul asupra *accidentelor muncii*, vineri 25 noiembrie 1919, cu studenții anului IV

Dovadă că acest curs nu a fost ceva incidental, ci s-a desfășurat în mod organizat și permanent, ne-o arată altă cerere din 1922, prin care dr. C. *Poenaru-Căplescu* face cunoscut programul cursului *accidentele muncii* și asigurările sociale, curs început în ziua de 14 dec. 1921 cu studenții anului IV.

La întocmirea acestui program, chirurgul specialist și-a pus amprenta pe fiecare lecție sau capitol în parte. Totuși, avem în față un program destul de cuprinzător și interesant, chiar dacă aspectele de prevenire și de igienă a muncii propriu-zise sînt mai puține, prevalînd cele de boli profesionale.

Nu e lipsit de interes să arătăm aici, adeviziunea pe care a găsit-o în Consiliul facultății de medicină, propunerea Ministerului Muncii și Ocrotirilor Sociale din 1920, prin care se arată necesitatea înființării unei catedre sau cel puțin a unei conferințe pentru studiul medicinei asigurărilor, în scopul formării de cadre bine pregătite, care să acorde oamenilor muncii o asistență medicală specializată și de înaltă calificare.

Din conținutul acestei adrese desprindem, printre altele, faptul că în rindul bolilor sociale, tuberculoza și mortalitatea infantilă făceau cele mai mari ravagii în România și interesul social era alit de mare — în îngrijirea și căutarea medicală a unui număr cît mai mare de cazuri, chiar și la muncitorii agricoli și la salariați — încît era urgentă nevoie de organizarea în învățămîntul universitar medical a unei catedre anume consacrate studiului medicinei asigurărilor.

La această propunere au aderat un număr de 14 profesori, printre care la loc de cinste se află marele neurolog Gh. *Marinescu* și prof. Anibal *Theohari*. Urmarea este că Ministerul Instrucțiunii aprobă înființarea unui post de conferențiar pentru „*Accidentele muncii și asigurări sociale*” pe data de 1 noiembrie 1921, precum și numirea dr. C. *Poenaru-Căplescu* în acest post.

În sfîrșit, problema aceasta — atît de mult dezbătută și de o importanță așa de mare — își găsește rezolvare favorabilă, punîndu-se astfel, în mod oficial și legal, bazele învățămîntului cu privire la igiena muncii și bolile profesionale la Facultatea de medicină din București cu mult înaintea celorlalte facultăți de medicină din țară.

Această conferință și-a ținut cu regularitate cursurile, avînd pentru fiecare an universitar un anume plan de învățămînt aprobat. Astfel în lunile ianuarie—martie 1928, cursurile s-au predat de două ori pe săptămîină studenților de anul IV, joia și sîmbăta, cu un număr de 23 prelegeri axate pe aspecte de accidente datorită muncii în mine, uzine, fabrici etc.

În 1932 titularul conferinței este numit agregat și continuă a preda studenților cursul *accidentele muncii și asigurări sociale* pînă în 1938 cînd iese la pensie

Trebuie să menționăm că, ani de-a rîndul, dr. *Poenaru-Căplescu* s-a zbatut să-și amplifice cursul, să-l țină la curent cu măsurile luate pe plan mondial, să-l îmbunătățească cu progresele științifice realizate și în special cu cele din domeniul medicinei muncii.

Conștient de importanța mare a problemei pe care o slujea, în raport cu dezvoltarea industrială a statului nostru dr. *Căplescu* desfășoară o activitate multiplă, atrăgînd din ce în ce mai mult atenția forurilor de stat asupra situației deplorabile în care se găsea asistența medicală pentru muncitori și lipsa

de pregătire a medicilor de la asigurări în problemele de igiena muncii și boli profesionale.

În lucrarea „Accidentele muncii”, el subliniază cu amărăciune că, în timp ce în multe țări din Europa s-au înființat clinici speciale pentru predarea unui învățământ organizat care să formeze medici specialiști în problemele de medicina muncii, Facultatea de medicină din București nu a voit să dea atenția cuvenită acestei ramuri medicale și toate cererile sale pentru ore, personal sau pentru colaborare la cursul de specializare a medicilor igienisti, au fost respinse sau ne-rezolvate (6). Într-adevăr, la dosarul său se găsesc astfel de cereri, care poartă rezoluții de felul acesta: „Consiliul facultății a respins cererea”, „Programa fiind prea încărcată și nici o oră liberă, se refuză cererea”, „se va avea în vedere”, „ad acta” sau pur și simplu fără nici o rezoluție.

Dacă totuși a reușit să-și facă cursul între timp, cu studenții anului V sau VI, în loc de IV, să predea acest curs și medicilor care se specializau în medicină legală, ori să îndrumeze și să dirijeze alcătuirea a 85 de teze de doctorat cu subiecte din accidentele muncii și bolile profesionale, dr. *Poenaru-Căplesc*u s-a văzut nevoit să evadeze din facultate pentru a expune de la diferite tribune, catedre sau servicii multiplele probleme ale igienei muncii și ale bolilor profesionale. Începând din 1904 pînă în 1939, a ținut 25 de conferințe la Ateneul Român, în care a tratat multe subiecte despre accidentele muncii, probleme de asistență muncii, bolile profesionale și igiena în cîmpul muncii, munca și medicina preventivă, protecția femeii muncitoare, etc., iar în cadrul celor 72 de prelegeri ținute la Universitatea Ateneului Român, între 1922—1939, subliniem: 12 prelegeri despre igiena muncii și bolile profesionale, 2 cu subiectul Probleme de asigurări sociale și igiena muncii, precum și 15 despre igiena și protecția clasei muncitoare. Adăugînd la acestea conferințele ținute la „Universitatea populară N. Iorga” din Vălenii de Munte, nu trebuie să uităm totuși numărul mare de conferințe pe care le-a expus la: Pulberăria Dudești, Pirotechnia Armatei, Fabrica de chibrituri, Casa Centrală a Asigurărilor Sociale și la nenumărate dispensare, licee, cămine culturale etc. în țară și în capitală.

De asemenea trebuie să remarcăm aici intensă activitate desfășurată în cadrul serviciului accidentelor de muncă de la Asigurările sociale, serviciu pe care l-a condus timp de 15 ani (1924—39) și pe care l-a folosit ca bază de învățământ, venind aici, în afară de studenții care urmau cursul și studenți din anii I și II pentru stagiul de clinică, reușind totodată să obțină un număr de externi și interni prin concurs la Casa Centrală a Asigurărilor Sociale.

După cum se arată în memoriul unui grup de profesori ai facultății, care propun în 1927 ridicarea conferențiarului *Căplesc*u la rangul de profesor, Casa Centrală a Asigurărilor Sociale a pus la dispoziția învățămîntului pentru accidente muncii și asigurările sociale, dispensarul său din fosta șosea Bonaparte nr. 50, unde funcționau 1 chirurg șef, 3 medici asistenți, 3 externi, 1 preparator, o supra-veghetoare și 3 infirmiere.

Ar fi cazul să arătăm acum și satisfacțiile, adică realizările obținute de cel care a inițiat și condus timp de 18 ani (1921—39), fără a lua în considerare și timpul anterior cît a predat benevol și facultativ, cursul accidentelor de muncă și asigurări sociale la Facultatea de medicină din București.

Pe lîngă greutățile și animozitățile arătate, în loc de mulțumire și recunoștință, primește în 1938 din partea decanatului un avertisment pentru o sesizare cu privire la nerespectarea orarului din partea unui cadru didactic, care punea în întîrziere studenții față de cursul Accidentele muncii (7), iar din partea Ministerului Muncii și Asigurărilor Sociale pedeapsa cu „avertis-

ment scris" pentru că a îndrăznit să aducă la cunoștința Președinției Consiliului de Miniștri situația deplorabilă în care se găsea asistența medicală pentru oamenii muncii, condițiile grele în care lucrau, salariul de mizerie ce primeau și lipsa oricăror măsuri de igiena muncii în întreprinderile industriale și comerciale.

Deși această pedeapsă i-a fost retrasă, în fața dovezilor de crudă realitate, totuși conducerea statului burghezo-moșieresc n-a întreprins nimic pentru îmbunătățirea muncii în fabrici și uzine, ateliere și întreprinderi, soarta muncitorilor fiind la discreția patronului pînă la cucerirea puterii populare. O dată cu instaurarea regimului democrat popular, se reorganizează și învățămîntul superior medical, prin aplicarea decretului de reformă 175 din 3 aug. 1948 și Disciplina de igiena muncii și boli profesionale apare sub această titulatură în planul de învățămînt, alături de alte discipline ale igienei, menite să umanizeze condițiile și mijloacele celor ce muncesc.

NOTĂ

1. Dr. *Poenaru-Căplescu* Constantin s-a născut la 19 aug. 1874 în București unde a urmat și studiile medicale, obținînd diploma de doctor în medicină în 1901 cu teza: „*Sifilisul și prostituția, măsuri profilactice*”. Student fiind, funcționează la Eforie spitalelor civile ca extern (1896—1898) și intern (1898—1901), și preparator, apoi asistent și șef de lucrări pînă în 1921 la Laboratorul de zoologie medicală. Între 1903—1907 îl găsim chirurg secundar la spitalul Colțea, apoi la Policlinica Așezămintelor Brîncovenesti (1908—13), docent de patologie chirurgicală (1911), chirurg primar al spitalului Brîncovenesc (1913—23), conferențiar la Facultatea de medicină, pe lângă catedra de Medicină legală (1921—32), predînd cursul: „*Accidentele de muncă, boli profesionale și evaluarea incapacităților de muncă*”, profesor agregat (1932—1938).

Paralel cu această muncă didactică și profesională, a condus timp de 15 ani (1924—39) Serviciul accidentelor de muncă al Casei centrale a asigurărilor sociale. A mai deținut funcțiile de inspector general sanitar, inspector igienist etc.

Printre studiile și lucrările sale mai importante privind igiena muncii și bolile profesionale, se numără: 1. *Le risque professionnel et les accidents du travail*. Bul. de l'Acad. de Médecine. Séance du 2 Dec. 1930. Paris; 2. Rolul medicului în accidentele muncii. Rom. medicală nr. 8/1933, 3. Accidentele electrice. Bul. med. al asig. sociale an. III/933 și Rev. de igienă socială nr. 5/1936; 4. Accidentele muncii, boli profesionale și asigurări sociale. Buc. 1934; 5. Medicina preventivă și bolile profesionale. Rom. medicală nr. 4/1935; 6. Bolile profesionale Rom. medicală nr. 7/1935; 7. Profilaxia tuberculozei în cîmpul muncii. Rev. de igienă socială nr. 7—8/1935; 8. Moartea prin înecare în accidentele muncii Rev. Securitas nr. 9/1935 și Rev. de Medicină Legală nr. 1/1936; 9. Construcțiunile, accidentele și sănătatea publică. Rev. de igienă socială nr. 9/1937; 10. Cartea patronului, a meseriașului și a funcționarului. Tip. Jockey Club, 1938; 11. Munca și medicina preventivă, în vol. dr. C. *Poenaru-Căplescu*: Activitatea științifică (medico-chirurgicală și medico-socială) Buc. 1939 etc.

În afară de aceste lucrări în specialitatea igienei muncii și a bolilor profesionale, trebuie să menționăm numărul mare (aproape 600) de articole, comunicări și lucrări din domeniul chirurgiei cu mențiune specială pentru cele asupra apendicitei, pentru care a fost premiat în 1935 de Academia de medicină din Paris (premiul Godard), precum și lucrarea Parazitologie umană (1920), premiată de Academia Română în 1921, la propunerea lui V. Babeș Moare în 1948.

Sosit la redacție: 17 decembrie 1966.